

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Соціально-економічний розвиток країни має не тільки позитивні аспекти, але й породжує ряд надзвичайно важливих проблем, пов'язаних з екологією. На сьогодні особливо актуальними є проблеми еколого-економічної взаємодії, без успішного розв'язання яких неможливо побудувати економіку сталого розвитку, тобто екологічно та соціально збалансовану економіку.

Відсутність динамічного зростання, порушення оптимальної рівноваги та збалансованості еколого-економічної системи спричинені у першу чергу виснаженням сировинних ресурсів, нераціональним використанням природних ресурсів. Зазначені чинники впливу спонукають виробників і споживачів до пошуку більш ефективних, інноваційно-спрямованих моделей виробництва і споживання продукції (послуг, робіт).

Важливими є наукові дослідження, що дозволяють розробити концептуальні, методологічні та методичні підходи до забезпечення еколого-економічної безпеки на макроекономічному рівні, а також проаналізувати проблеми еколого-економічної безпеки.

Екологічними наслідками є збитки у навколишньому середовищі, соціальній та економічній сферах в результаті дестабілізації екологічної рівноваги в природі і суспільстві.

Збитки виникають в результаті порушень комплексу спеціальних вимог до якості води і повітря, сировини, продукції, технологічних процесів, складу технологічних викидів, забруднювачів.

Негативні екологічні наслідки виникають при порушеннях заходів інженерного захисту населення; від впливу небезпечних геологічних процесів і явищ природного та антропогенного генезису, що призводять до порушень стійкості природного середовища.

Зокрема, екологічні наслідки активно проявляються в результаті наступних видів процесів і явищ:

- стихійні природні (посухи, повені, задимлення при пожежах, урагани, землетруси, селі, зсуви);
- техногенні (військові дії, забруднення токсичними відходами при ядерних вибухах, аваріях).

Екологічні проблеми України, на даний момент, стоять дуже гостро, в принципі, як і в інших країнах світу. Екологічні проблеми України ґрунтуються, більшою мірою на викиді отруйних речовин в землю, воду і атмосферу. Також, важливим фактором, який створює екологічні проблеми України, є трагедія на Чорнобильській АЕС. Під впливом неконтрольованої, неузгодженої з законами природи антропогенної діяльності відбуваються глобальні негативні зміни в біосфері Землі. Якщо людство не

зменшить свого навантаження на навколишнє середовище, то це викличе активне прискорення глобальної екологічної кризи.

Україна належить до тих країн світу, де стан навколишнього середовища розцінюється як несприятливий, а в багатьох областях як критичний або близький до такого.

Серед головних екологічних проблем України можна виділити наступні:

- наслідки аварії на ЧАЕС;
- деградація чорноземів України;
- надмірне забруднення повітря в промислових районах;
- забруднення акваторії Чорного моря;
- забруднення поверхневих вод України;
- зникнення окремих видів рослин і тварин через їх винищення або погіршення умов місцепроживання;
- підйом рівня ґрунтових вод у містах та на зрошуваних землях.

Вплив забруднень на природу, людину, будівлю, споруду, сільськогосподарські угіддя тощо оцінюють величиною екологічного збитку.

Екологічний збиток – фактичний або можливі екологічні та соціальні втрати, що виникають у результаті певних подій або явищ, в тому числі зміни природного середовища, його забруднення.

Розглянемо класифікації збитку: за характером виникнення виділяють: прямий збиток, який виникає внаслідок безпосереднього руйнування матеріальних цінностей, погіршення умов ведення господарства та впливу на здоров'я людини;

непрямий збиток, який виникає в результаті негативної дії на продуктивні сили суспільства в цілому, в тому числі на людину. В цьому випадку спостерігається ріст захворювань, інвалідності тощо [1].

За основним характером прояву розрізняють такі види збитку:

- економічний;
- соціально-економічний (наприклад, зростання захворюваності економічно активного населення);
- соціальний (наприклад, зниження тривалості життя);
- екологічний (наприклад, зникнення біологічно-го виду).

Методи оцінки економічного збитку: метод прямого розрахунку, що базується на порівнянні показників забрудненого та умовно чистих районів;

аналітичний метод, що ґрунтується на отри-

манні математичних залежностей між показниками стану відповідної економічної системи та рівнем забруднення навколишнього середовища;

емпіричний, суть якого полягає в тому, що залежність збитку від рівня забруднення, отримана на основі двох перших методів на окремих об'єктах, узагальнюється і переноситься на однорідні досліджувані об'єкти [2].

Основні складові екологічного збитку (відповідно прийнятій міжнародній практиці й правовим нормам Конвенції про громадянську відповідальність за збиток від діяльності, небезпечної для навколишнього середовища):

- втрата життя або здоров'я;
- втрата або ушкодження майна;
- втрати й збитки внаслідок погіршення навколишнього середовища;
- вартість превентивних заходів і будь-які втрати й збитки, заподіяні превентивними заходами.

Розглянемо детально основні складові екологічного збитку.

Збиток життю й здоров'ю може оцінюватися за витратами, які пов'язані із хворобою, включаючи витрати на лікування й втрачені доходи, по недовиробленому регіональному валовому продукту й іншим показникам.

Збиток від деградації навколишнього середовища, втрати, виснаження природних ресурсів і зниження їх продуктивності може оцінюватися за вартістю втрачених або ушкоджених природних ресурсів, вартістю втрати виконуваних ними екосистемних послуг (природоохоронних і рекреаційних функцій), інших збитків і упущеної вигоди, вартості витрат з ліквідації негативних наслідків, проведенню відбудовних заходів і рекультиваційних робіт, вартості витрат на проведення превентивних заходів.

Збиток майну може оцінюватися за його ринковою вартістю у випадку повної втрати або по її зниженню в результаті впливу проекту, збиткам від неотримання податкових доходів і інших потенційних доходів від майна (втрачена вигода).

Збиток від втрати естетичних властивостей ландшафтів може оцінюватися по зниженню ринкової вартості нерухомості.

Факторами, що формують величину еколого-економічного збитку є:

- ступінь забруднення навколишнього середовища (фактор впливу);
- кількість об'єктів, що сприймають негативний вплив забруднення (фактори сприйняття);
- нормативні економічні показники, що відображають збиток (фактори стану).

До факторів впливу можуть бути віднесені концентрація, кількість і токсичність шкідливих речовин в даному районі. У свою чергу, фактори впливу залежать від ряду параметрів. Забруднення атмосферного повітря визначається такими параметрами: обсяг, структура і токсичність технологічних газів, технічні особливості джерел викидів (концентрація, кліматичні та топологічні фактори), тобто ті фактори, які сприяють створенню

в даному районі концентрації забруднюючих речовин.

При цьому може розглядатися також акустичне (шумове) забруднення навколишнього середовища і забруднення вод. У першому випадку в якості факторів впливу слід розглядати частоту звуку, у другому – температурні зміни води.

Фактори сприйняття являють собою об'єкти народного господарства, що потрапляють в зону забруднення і сприймають його негативний вплив.

До них відносять:

- населення;
- елементи комунального господарства;
- сільськогосподарські площі;
- основні фонди промисловості;
- транспорт;
- зв'язок.

До факторів стану відносять економічні показники, які відіграють важливу роль у переведенні змін у суспільстві і природі в вартісні оцінки. Основними з них можна вважати:

- чисту продукцію, недовироблену протягом одного дня на одного хворого;
- вартість різних робіт з утримання житлово-комунального господарства;
- вартість одиниці продукції лісового господарства;
- вартість різних робіт з утримання одиниці основних фондів;
- вартість одиниці утилізованої сировини.

Екологічні впливи відчуються ще довгий час після закінчення існування проекту.

Тому для аналізу й оцінки еколого-економічної ефективності проекту потрібно розширити тимчасові межі для того, щоб повніше врахувати всі пов'язані з даним проектом екологічні витрати.

Таким чином, до основних підходів й методів до визначення економічної цінності (вартості) природних благ, природних ресурсів і об'єктів, шкоди навколишньому середовищу (екологічного збитку) можна віднести наступні:

- дохідний підхід – методи, засновані на капіталізації земельної ренти;
- порівняльний підхід – методи, засновані на використанні ринкових цін; методи, засновані на визначенні альтернативних витрат (вартості);
- витратний підхід – методи, засновані на визначенні витрат на заміщення, відтворення й переміщення;
- підходи й методи, пов'язані із соціологічними дослідженнями – моделювання сурогатних ринків і оцінка додаткової вигоди споживача.

Список літератури

1. Регіональна економіка. Модуль 2. Екологія [Текст] : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / [уклад. Б. А. Дадашев, В. В. Обливанцов, В. П. Гордієнко]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 101 с.
2. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: підручник / Л. Г. Мельник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 348 с.